

59. ročník

2022/2023

ŠKOLNÍ KOLO

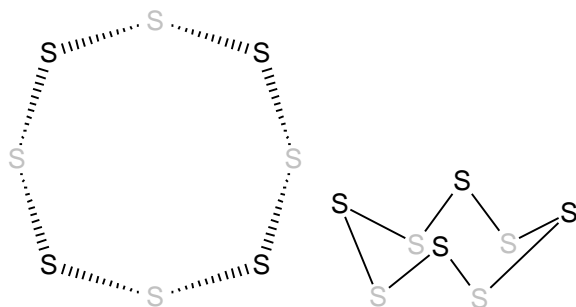
Kategorie A

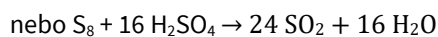
Test – Řešení

ANORGANICKÁ CHEMIE**16 BODŮ****Úloha 1   Reaktivita síry****9 bodů****1)**

Strukturní vzorec:

Lze uznat i jiné ekvivalentní nákresy, z nichž vyplyne správné uspořádání obou čtveřic atomů síry v navzájem rovnoběžných rovinách.

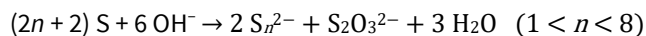
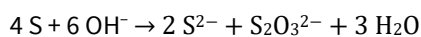
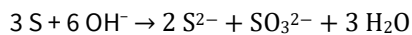
*za strukturní vzorec 0,80 bodu***celkem 0,80 bodu****2)**

Typ reakce I:

synproporcionace (komproporcionace) - dvě částice obsahující síru ve vyšším (S^{VI}) a nižším (S^0) oxidačním čísle poskytují jeden produkt s atomem síry v oxidačním čísle mezi oběma původními (S^{IV})

Reakce II:

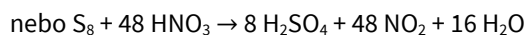
Lze uznat některou z následujících variant:

apod. (včetně formulace síry jako S_8).

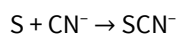
Typ reakce II:

disproporcionace - jedna částice síry (v oxidačním čísle S^0) reakcí dává vzniknout dvěma částicím - první s vyšším (S^{II} v případě $\text{S}_2\text{O}_3^{2-}$, resp. S^{IV} v případě SO_3^{2-}) a druhé s nižším ($\text{S}^{-\text{II}}$ pro S^{2-} , resp. $\text{S}^{(-2/n)}$ v případě polysulfidů S_n^{2-} , kde pro n platí podmínka $2 < n < 8$) oxidačním číslem.

*za každý pojem (synproporcionace, disproporcionace) 2 × 0,20 bodu**za každé správně určené oxidační číslo 6 × 0,10 bodu**za každou vyčíslenou rovnici 2 × 0,80 bodu***celkem 2,60 bodu**

3)Reakce **III**:

za vyčíslenou rovnicí 0,80 bodu

celkem 0,80 bodu**4)**Reakce **IV**:Název produktu reakce **IV**:

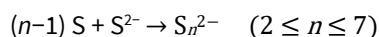
thiokyanatanový anion

Vysvětlení *rhodanidu*:

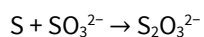
Thiokyanatany poskytují s železitými ionty krvavě červené zbarvení vlivem vznikajících thiokyanatokomplexů. *Rhodos* znamená řecky červený.

Pozn.: Lze plnohodnotně uznat jakoukoliv stechiometrii vznikající komplexní částice v uvedeném rozmezí ($n = 1-6$).

Reakce **V**:Název produktu reakce **V**:

polysulfidový anion

Reakce **VI**:Název produktu reakce **VI**:

thiosíranový anion

Lze uznat i všechny varianty s molekulou S_8 namísto atomu S.

za každý správný název 0,50 bodu
za každou vyčíslenou rovnicí 0,80 bodu
za vysvětlení *rhodanidu* 0,90 bodu

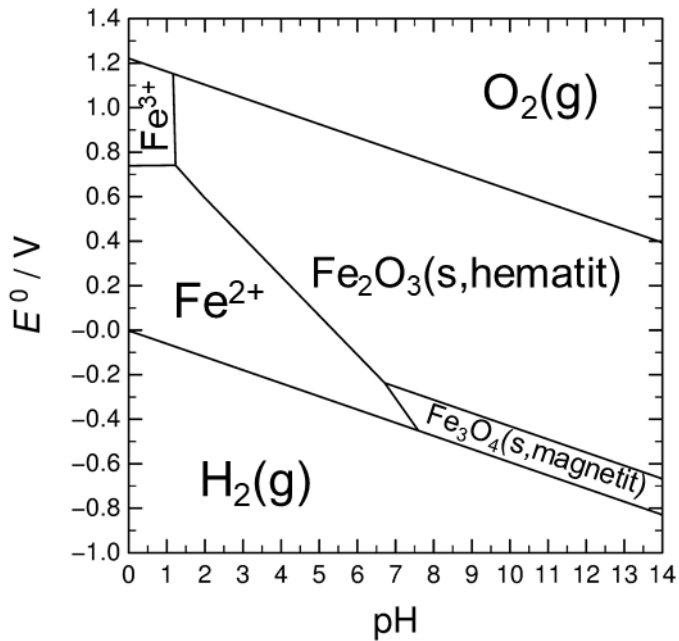
celkem 4,80 bodu

Úloha 2 Pourbaixův diagram železa

3 body

1)

Odpověď:

za každou správně umístěnou částici 0,30 bodu

celkem 1,80 bodu

2)

Odpovědi: (a)-(iii), (b)-(i), (c)-(i), (d)-(ii)

za každou správnou odpověď 0,30 bodu

celkem 1,20 bodu

Úloha 3 Podmíněné redoxní rovnováhy**4 body****1)**

Pro původní redoxní pár platí při 25 °C Nernstova rovnice v tvaru (1)

$$E = E^0 - \frac{0,059}{2} \log \frac{a(\text{H}_2\text{S})}{a^2(\text{H}^+)} \quad (1)$$

(aktivita elementární síry je jednotková vzhledem k jejímu pevnému skupenství).

Jednotlivé disociační konstanty jsou definovány jako (2-3),

$$K_{a1} = \frac{a(\text{H}^+) \cdot a(\text{HS}^-)}{a(\text{H}_2\text{S})} \quad (2)$$

$$K_{a2} = \frac{a(\text{H}^+) \cdot a(\text{S}^{2-})}{a(\text{HS}^-)} \quad (3)$$

v logaritmické podobě pak jako (4-5).

$$pK_{a1} = -\log K_{a1} \quad (4)$$

$$pK_{a2} = -\log K_{a2} \quad (5)$$

Po dosazení definice obou disociačních konstant (2-3), (4-5) do Nernstovy rovnice (1) vychází tvar (6),

$$E = E^0 - \frac{0,059}{2} (pK_{a1} + pK_{a2}) - \frac{0,059}{2} \log(a(\text{S}^{2-})) \quad (6)$$

který přímo popisuje dotazovanou rovnováhu (7).

Po dosazení do rovnice (6) vychází pro redoxní potenciál

$$E^0 [\text{V}] = 0,14 - (0,059/2) \cdot (7,0 + 13,9) = -0,48$$

(poslední člen v rovnici (6) je za standardních podmínek roven nule).

Oxidace deprotonované formy je obecně vždy snazší, protože deprotonovaná částice má vyšší elektronovou hustotu než protonizovaná částice.

*za odvození výpočtu potenciálu 2,50 bodu
za správnou hodnotu potenciálu 0,50 bodu
za zobecněné vysvětlení 1,00 bodu*

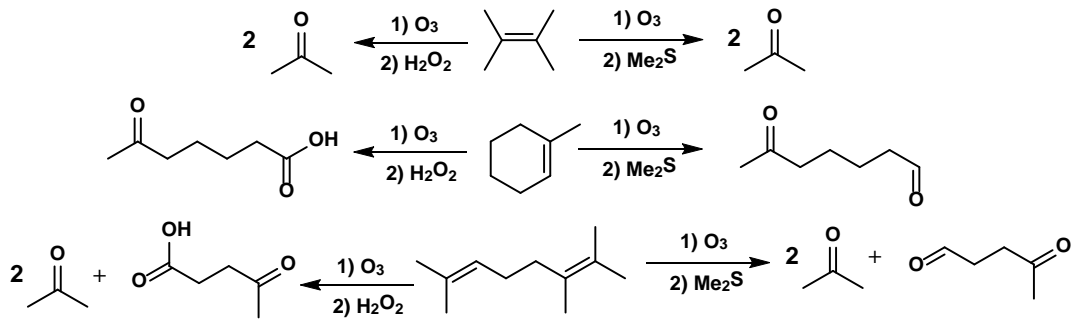
celkem 4,00 bodu

ORGANICKÁ CHEMIE

16 BODŮ

Úloha 1 Hrátky s ozónem

5,5 bodu

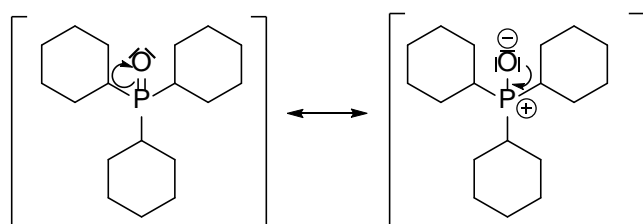
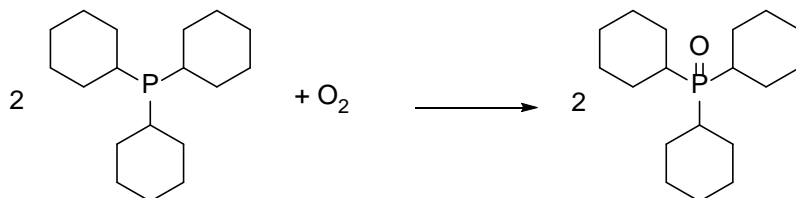
za každý správný produkt 0,5 bodu (pokud vznikají dvě stejné molekuly, jsou obě dohromady za 0,50 bodu)
za každou správně vyčíslenou rovnici 0,25 bodu

celkem 5,50 bodu

Úloha 2 Fosfiny a Appelova reakce

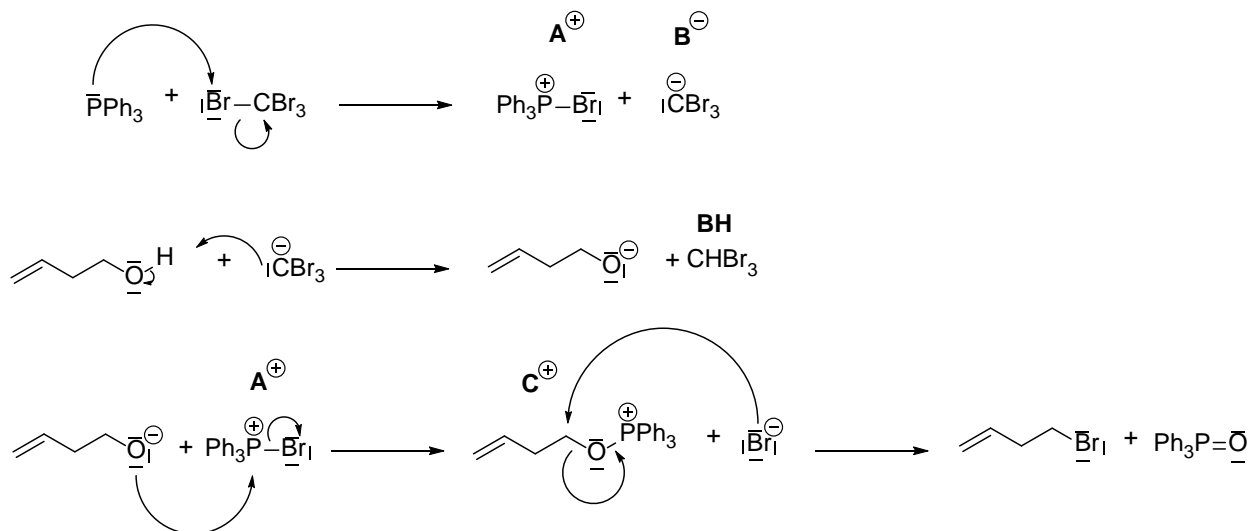
5,5 bodu

1)

za správný produkt i správné vyčíslení 0,50 bodu
za správné rezonanční struktury 0,25 + 0,25 bodu
za správné znázornění přesunu elektronového páru (alespoň jedna ze dvou uvedených variant) 0,25 bodu

celkem 1,25 bodu

2) Triviální název sloučeniny **BH** je bromoform (bromovaný analog chloroformu – CHCl₃).

za každý správný produkt 0,50 bodu
za každý správně nakreslený krok mechanismu 0,50 bodu
za správný triviální název 0,25 bodu

celkem 4,25 bodu

Úloha 3 Napínavé alkyny

5 bodů

- 1) Napnuté alkyny jsou schopné rychle reagovat s organickými azidy, jelikož při reakci dochází k uvolnění silného pnutí v kruhu původně nesoucím trojnou vazbu (sp hybridizace, vynucuje si vazebný úhel 180°).

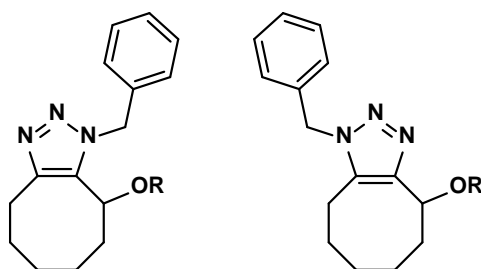
Správné pořadí: **D** (acyklický alkyn bez pnutí) < **B** (napnutý osmičlenný kruh) < **A** (pnutí cyklooktynu zvýšené částečnou planarizací kruhu a zkrácením vazeb (sp^2 vs. sp^3)) < **C** (pnutí cyklooktynu zvýšené tříčlenným kruhem) < **E** (pnutí v sedmičlenném kruhu s trojnou vazbou je ještě vyšší než v osmičlenném)

Je možné alternativně uznat jako zcela správné i pořadí **D < B < C < A < E**

za vysvětlení zvýšené reaktivity napnutých alkynů 1,00 bodu
za každé správné vysvětlení reaktivity bez ohledu na pořadí 0,25 bodu
za zcela správně určené pořadí 1,25 bodu

celkem maximálně 3,50 bodu

2)

za každý správný produkt 0,75 bodu

celkem 1,5 bodu

FYZIKÁLNÍ CHEMIE

16 BODŮ

Úloha 1 Elektrochemický kvíz

5 bodů

1)

Tvrzení	pravda	nepravda
Hodnota potenciálu referenční argentochloridové či kalomelové elektrody obecně závisí na teplotě.	X	
Kladná hodnota napětí uvažovaného elektrochemického článku znamená samovolný průběh uvažované redoxní reakce v daném článku.	X	
Katoda je vždy ta z elektrod, na které probíhá redukce.	X	
Standardní redukční potenciál standardní vodíkové elektrody je roven 0 V za každé teploty.	X	

za každou správnou odpověď 0,50 bodu

celkem 2,00 bodu

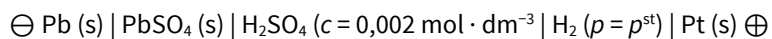
2)

Hodnota Faradayovy konstanty může být interpretována jako:

- a) ~~náboj potřebný pro elektrochemické generování 1 molu molekul chloru z chloridů~~
b) součin Avogadrovy konstanty a hodnoty elementárního náboje
c) ~~nejvyšší možný náboj, který může elektrolýtickým obvodem protéct za 1 s~~
d) náboj jednoho molu protonů

Faradayova konstanta představuje náboj jednoho molu protonů (nebo elektronů až na znaménko), její hodnota se tedy skutečně získá jako součin Avogadrovy konstanty a hodnoty elementárního náboje. Odpověď a) je chybná, protože pro generování 1 molu dvouatomových molekul chloru Cl_2 by byl zapotřebí průchod náboje o velikosti dvojnásobku hodnoty Faradayovy konstanty.

V následujícím galvanickém článku probíhají samovolně poloreakce:

- a) ~~$\text{H}_2 \rightarrow 2 \text{H}^+ + 2 \text{e}^-$~~
b) $2 \text{H}^+ + 2 \text{e}^- \rightarrow \text{H}_2$
c) ~~$\text{Pb}^{2+} + 2 \text{e}^- \rightarrow \text{Pb}$~~
d) $\text{Pb} \rightarrow \text{Pb}^{2+} + 2 \text{e}^-$

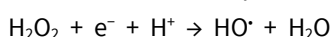
Správné odpovědi jsou založeny na faktu, že článek podle konvence zapisujeme od anody (kde probíhá oxidace – odpověď d)) ke katodě (kde probíhá redukce – odpověď b)).

Koncentrační článek:

- a) může být realizován rozdílnou koncentrací určité složky v elektrodách
- b) může být realizován rozdílnou koncentrací určité složky v roztocích kolem elektrod
- c) je např. Daniellův článek
- d) je založen na použití koncentrovaných elektrolytů

Potenciál generovaný koncentračním článkem je založen na rozdílu koncentrací nějaké složky v různých oblastech prostoru. Daniellův článek je chemický článek založený na redoxní reakci vlivem rozdílných redukčních potenciálů zinečnatých a měďnatých iontů. Možnost a) lze realizovat například použitím amalgámových elektrod (rtuť s různým obsahem dalšího kovu).

Standardní redukční potenciál pro poloreakci

je 0,80 V.

- a) ~~Uvedená hodnota potenciálu je platná pro libovolnou hodnotu pH.~~
- b) Poloreakce odpovídající uvedené hodnotě potenciálu je energeticky preferována před redukcí H^+ iontů na vodík ve standardní vodíkové elektrodě.
- c) Uvedená hodnota potenciálu je pro $\text{pH} = 0$.
- d) Uvedená hodnota potenciálu nezávisí na teplotě.

Standardní potenciál definitoricky předpokládá jednotkovou aktivitu (nebo přibližně koncentraci) všech zúčastněných reaktantů a produktů, tedy i H^+ , proto $\text{pH} = 0$. Standardní potenciály jsou vztahovány vůči standardní vodíkové elektrodě (SVE), proto kladná hodnota značí energeticky výhodnější průběh oproti nulové hodnotě SVE. Jelikož pro standardní potenciál jsou aktivity všech látek rovny jedné, hodnota potenciálu není závislá na teplotě (stejně jako na ní není závislá definitorická hodnota standardního potenciálu standardní vodíkové elektrody 0 V).

za označení právě všech správných možností u otázky 0,75 bodu
za jednu chybu u otázky 0,25 bodu; za dvě a více chyb u otázky 0 bodů
za chybu se počítá vybrání některé nesprávné možnosti i nevybrání některé správné možnosti

celkem 3,00 bodu

Úloha 2 Pořád samá voda

6 bodů

- 1) Látkové množství přidané kyseliny dusičné spočítáme jako

$$n_{\text{HNO}_3} = \frac{V \cdot \rho \cdot w}{M} = \frac{1 \text{ ml} \cdot 1,41 \text{ g} \cdot \text{ml}^{-1} \cdot 0,68}{63,01 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1}} = 0,0152 \text{ mol}$$

Kyselina dusičná je silná kyselina, takže toto látkové množství odpovídá látkovému množství disociací vzniklých iontů H^+ . Na objem vody v bazénu to odpovídá koncentraci

$$c_{\text{H}^+} = \frac{n_{\text{H}^+}}{V} = \frac{0,0152 \text{ mol}}{150 \text{ dm} \cdot 80 \text{ dm} \cdot 18 \text{ dm}} = 7,04 \cdot 10^{-8} \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3}$$

Nesmíme ale zapomenout na iontový součin vody, jinak by nám vyšlo pH vyšší než 7. Naměřené pH = 7 pro čistou vodu před přidáním kyseliny znamená, že iontový součin vody $K_w = [\text{H}^+][\text{OH}^-] = 10^{-14}$.

Z podmínky nábojové neutrality plyne

$$[\text{H}^+]_{\text{disoc.}} + [\text{H}^+]_{\text{autoprot.}} = [\text{NO}_3^-]_{\text{disoc.}} + [\text{OH}^-]_{\text{autoprot.}}$$

kde jsme si pomyslně rozdělili ionty H^+ na ty pocházející z disociace kyseliny a na ty pocházející z autoprotolýzy vody. Po dosažení do rovnice autoprotolýzy dostaneme

$$K_w = 10^{-14} = [\text{H}^+][\text{OH}^-] = ([\text{H}^+]_{\text{disoc.}} + [\text{H}^+]_{\text{autoprot.}}) \cdot [\text{OH}^-]_{\text{autoprot.}} = (7,04 \cdot 10^{-8} + x) \cdot x$$

Řešením této kvadratické rovnice získáme

$$x = [\text{H}^+]_{\text{autoprot.}} = 7,08 \cdot 10^{-8}$$

Celková koncentrace iontů H^+ je tak

$$[\text{H}^+] = [\text{H}^+]_{\text{disoc.}} + [\text{H}^+]_{\text{autoprot.}} = 7,04 \cdot 10^{-8} + 7,08 \cdot 10^{-8} = 1,41 \cdot 10^{-7}$$

To odpovídá

$$\text{pH} = -\log [\text{H}^+] = -\log (1,41 \cdot 10^{-7}) = 6,85$$

za vyjádření látkového množství kyseliny dusičné pomocí objemu, hustoty a hmotnostního zlomku 0,75 bodu
za úvahu, že je potřeba zahrnout i autoprotolýzu vody 0,50 bodu
za určení hodnoty K_w 0,25 bodu
za podmínku elektroneutality 0,25 bodu
za vyjádření koncentrace autoprotolýzou vzniklých H^+ iontů 0,50 bodu
za správný výsledek 0,75 bodu
za libovolný jiný postup vedoucí ke správnému výsledku udělit plný počet bodů

celkem 3,00 bodu

- 2) Rozpustnost se efektem společného iontu sníží. Rozpustnost
- BaSO_4
- v čisté vodě spočítáme jako

$$K_s = 10^{-\text{p}K_s} = [\text{Ba}^{2+}] \cdot [\text{SO}_4^{2-}] = c^2$$

$$c = \sqrt{10^{-\text{p}K_s}} = \sqrt{10^{-9,97}} = 1,04 \cdot 10^{-5}$$

Rozpustnost v roztoku Na_2SO_4 o koncentraci $0,002 \text{ mol} \cdot \text{dm}^{-3}$ spočítáme jako

$$K_s = 10^{-\text{p}K_s} = [\text{Ba}^{2+}] \cdot [\text{SO}_4^{2-}] = c \cdot (0,002 + c)$$

kde řešením kvadratické rovnice získáme

$$c = 5,36 \cdot 10^{-8}$$

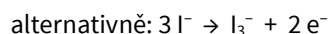
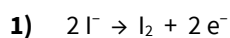
Procentuální pokles rozpustnosti oproti čisté vodě pak bude

$$\frac{1,04 \cdot 10^{-5} - 5,36 \cdot 10^{-8}}{1,04 \cdot 10^{-5}} = 0,995$$

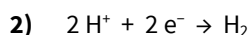
V roztoku síranu sodného se tedy ve srovnání s čistou vodou rozpustí o **99,5 % BaSO_4 méně**.

*za odpověď, že se rozpustnost sníží, 0,50 bodu
za vyjádření koncentrace Ba^{2+} v čisté vodě pomocí K_s , 0,50 bodu
za správný číselný výsledek koncentrace Ba^{2+} v čisté vodě 0,25 bodu
za vyjádření koncentrace Ba^{2+} v roztoku síranu pomocí K_s a koncentrace síranu 0,75 bodu
za správný číselný výsledek koncentrace Ba^{2+} v roztoku síranu 0,25 bodu
za správný výsledek 0,75 bodu
za libovolný jiný postup vedoucí ke správnému výsledku udělit plný počet bodů*

celkem 3,00 bodu

Úloha 3 Stanovení vitamínu C v citrону**5 bodů**

za správnou rovnici 0,50 bodu

celkem 0,50 bodu

za správnou rovnici 0,50 bodu

celkem 0,50 bodu

3) Látkové množství vygenerovaného jodu spočítáme pomocí Faradayova zákona

$$n_{\text{I}_2} = \frac{I \cdot t}{F \cdot z} = \frac{0,0103 \text{ A} \cdot 208 \text{ s}}{96\,485 \text{ C} \cdot \text{mol}^{-1} \cdot 2}$$

Ze zadané rovnice vidíme, že jod reaguje s vitamínem C v poměru 1 : 1, platí tedy

$$n_{\text{I}_2} = n_{\text{vit.C}}$$

Vyjádříme hmotnost vitamínu C ve stanovovaném vzorku:

$$m_{\text{vit.C}} = n_{\text{vit.C}} \cdot M_{\text{vit.C}}$$

Hmotnost vitamínu C v celém citrону je pak

$$m_{\text{vit.C}} = n_{\text{vit.C}} \cdot M_{\text{vit.C}} \cdot \frac{250 \text{ ml}}{10 \text{ ml}}$$

Po dosazení dospějeme k výsledku

$$m_{\text{vit.C}} = \frac{I \cdot t}{F \cdot z} \cdot M_{\text{vit.C}} \cdot \frac{250 \text{ ml}}{10 \text{ ml}} = \frac{0,0103 \text{ A} \cdot 208 \text{ s}}{96\,485 \text{ C} \cdot \text{mol}^{-1} \cdot 2} \cdot 176,124 \text{ g} \cdot \text{mol}^{-1} \cdot \frac{250 \text{ ml}}{10 \text{ ml}} = 0,049 \text{ g} \\ = 49 \text{ mg}$$

Obsah vitamínu C v citrону v hmotnostních procentech je tedy

$$w_{\text{vit.C}} = \frac{m_{\text{vit.C}}}{m} = \frac{0,049 \text{ g}}{98,55 \text{ g}} = 0,0005 = 0,05 \%$$

za určení poměru látkových množství jodu a vit. C (1 : 1) udělit 0,25 bodu

za vyjádření vztahu pro hmotnost vit. C z Faradayova zákona 1 bod

za zohlednění ředění ve výpočtu 0,5 bodu

za vyjádření hmotnostního zlomku pomocí hmotnosti vit. C a celkové hmotnosti 0,25 bodu

za správný výsledek 1 bod

za libovolný jiný postup vedoucí ke správnému výsledku udělit plný počet bodů

celkem 3,00 bodu

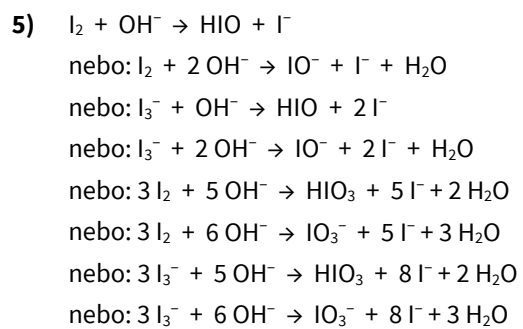
4) Počet citronů spočítáme jako

$$\frac{250 \text{ mg}}{49 \text{ mg}} = 5,1$$

Museli bychom tedy zkonsumovat zhruba **5 citronů**.Výpočet s alternativní hodnotou $w_{\text{vit.C}} = 0,00025$ je analogický a vede k hodnotě **10 citronů**.

za správný výsledek 0,25 bodu

celkem 0,25 bodu

za správnou rovnici 0,75 bodu

celkem 0,75 bodu

BIOCHEMIE

12 BODŮ

Úloha 1 Molekuly

6 bodů

1) 3, 5. Uvedení 2 není chybou.

1,00 bodu

2) 1, 2, 3, 5, 6

2,00 bodu

3) 1, 2, 3, 6 a 7

1,00 bodu

4) 4

1,00 bodu

5) Glycin

1,00 bodu

Úloha 2   Neznámé aminokyseliny

6 bodů

1) tyrosin

1,00 bodu

2) lysin

1,00 bodu

3) izoleucin

1,00 bodu

4) serin

1,00 bodu

za odpověď „threonin“: 0,5 bodu

5) glycin

1,00 bodu

6) histidin

1,00 bodu